

ZÁPIS Z OBHAJOBY

Studentka: Katarína Arias

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Egyptologie

Název práce: „Social dynamics in the material culture - Pottery of the Late Old Kingdom from the complex of Princess Sheretnebtj at Abusir South“

Jazyk práce: angličtina

Jazyk obhajoby: angličtina

Školitel: prof. Miroslav Bárta, Dr.

Oponenti: doc. Mgr. Jaromír Krejčí, Ph.D.
Teodozja Rzeuska, Ph.D.

Předseda komise: prof. PhDr. Ladislav Bareš, CSc.

Členové komise: prof. Dr. Miroslav Verner, DrSc.
doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D.
doc. PhDr. Jana Mynářová, Ph.D.
doc. Mgr. Jiří Janák, Th.D.
prof. Dr. Petr Charvát, DSc.
doc. Mgr. Karel Nováček, Ph.D.

Datum obhajoby: 6. 9. 2017

Místo obhajoby: UK FF, Praha 1, Celetná 20, místnost. č. 418

00:00 (10:48) Předseda komise prof. PhDr. Ladislav Bareš, CSc. přivítal přítomné, zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a oba oponenty, pak představil také studentku.

00:01 (10:49) Školitel stručně seznámil všechny přítomné se svým hodnocením studia studentky a její disertační práce, které uvedl i ve svém písemném vyjádření. Studentka podle jeho vyjádření na tématu pracovala několik let a postupně je modifikovala podle úrovně poznání a výzkumu

komplexu princezny Šeretnebej v jižním Abúsíru na základě keramiky. Práce K. Arias Kytarové je podle něho součástí jednoho z významných dlouhodobých projektů Českého egyptologického ústavu v oblasti studia artefaktuální kultury, kde keramika sehrává zásadní roli pro poznání komplexních společností, jakou byla také společnost egyptská. Keramika reflektuje specifické chování členů společnosti, jejich jednání v určitém prostoru (např. pohřebiště) a zároveň je to velice spolehlivý rámcový materiál pro dataci kontextů. Formální rysy práce podle školitele vhodně odrážejí jak předmět bádání, tak stanovené cíle. Presentované výsledky jsou důležité nejen z hlediska metodologického, nýbrž také z hlediska faktického, čímž nám pomáhají porozumět tomu, co se v dané době ve zkoumaném komplexu odehrávalo. Jako vedoucí práce ji doporučil k obhajobě.

00:03 (10:51) Studentka v krátké prezentaci seznámila přítomné s tezemi své disertační práce. V úvodu zmínila členění práce do dvou svazků. První obsahuje text práce, druhý rozsáhlou a k pochopení předložených argumentů důležitou obrazovou přílohu (ca. 430 obrázků). Pak se stručně zmínila o šesti jednotlivých kapitolách práce. Úvodní kapitola čtenáře seznámí s komplexem princezny Šeretnebej a současným stavem jeho výzkumu. Druhou, a velice významnou, kapitolou je kapitola věnovaná metodologii, v níž studentka teoreticky probírá metody použité ve své práci. Zmínila také, že v nádvoří komplexu bylo objeveno velké množství materiálu (téměř 20 000 keramických fragmentů). Na jeho zpracování použila dvě statistické analýzy (vhodné pro materiál z období Staré říše): první byla analýza počtu fragmentů, druhou minimální počet nádob. Studentka dále uvedla, že třetí kapitola pro ni byla nejdůležitější. Jde o kapitolu pojednávající o archeologickém kontextu keramických nálezů. V ní popsala každý zkoumaný kontext a ve své prezentaci stručně zmínila příklady dvou nejzajímavějších (kontexty z tzv. šachty manžela princezny Šeretnebej). Čtvrtá kapitola, pojednávající o prostorové distribuci nálezů a trendech v jejich rozmístění, zmiňuje typy kontextů. Věnuje se nejen komplexu princezny Šeretnebej, ale též jiným hrobkám v lokalitách Abúsír jih a sever, Sakkára západ, Tetiho pohřebiště, Gíza atd. Jako příklad uvádí depozity z pohřebních šachet, které jsou důležité, protože v minulosti byly badateli podceňovány a opomíjeny, i když na základě dnešních poznatků víme, že se jednalo o skutečné pohřební depozity. Jejich typickým znakem je velké množství stojanů, talířů nebo misek (např. z hrobek Nefera nebo Duaptaha). Pátou kapitolu tvoří typologická studie, která tvoří jádro „keramologické“ části práce. Autorka zkoumala materiál z mnoha aspektů (rozšířila zde typologii vytvořenou ve své diplomové práci), přidala dvě nové

třídy tzv. pomocní keramiky (nástroje a hliněné zátky), protože je považuje za důležité pro interpretaci celého nálezového kontextu. Využila zde též morfometrickou analýzu (např. u srovnávání 3 typů pivních džbánů z 5. a 6. dynastie a stojanů, s nimiž se setkáváme jen v specifických kontextech), která jí umožnila potvrdit její vlastní závěry. Vytvořila vlastní typologii jednotlivých keramických tříd, do které zařadila také typy nádob, které dosud stály mimo zájem badatelů a nebyly publikované (miniaturních nádob a pohárků dělaných v ruce). Krátce zmínila též problémy spojené s tímto typem nádob (účel, původní umístění, množství typů apod.) a vyjádřila závěr svého pozorování, podle něhož jsou všechny miniaturní pohárky kombinací různých typů nádob, a proto je nenacházíme mezi nádobami standardní velikosti. Závěrečnou kapitolu tvoří tři případové studie: sociální trendy v Abúsíru; chronologický vývoj celého komplexu a srovnání v rámci celé memfidské nekropole. Zde jako příklad uvádí absenci ženských pohřbů s významnými keramickými kontexty, z nichž nejbohatší je hrob Neferhathor v Abúsíru, jenž i přes svoji honosnost obsahoval jen minimum keramiky. Nedostatek použitelného materiálu tak znemožňuje vyvození závěrů v této otázce. Studentka v závěru zmínila, že k množství zkoumaného materiálu bylo potřeba přistupovat jiným způsobem, než bylo dosud zvykem. Ve své práci se ho pokusila posoudit jak z typologického, analytického, tak i socio-ekonomického pohledu. Poděkovala všem zúčastněným za pozornost.

00:18 (11:06) Oponentka Teodozja Rzeuska, Ph.D. seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, podle něhož se jedná o jednu z nejlepších prací, s nimiž se ve své praxi setkala. Ocenila, že studentka ke zpracovávanému materiálu nepřistupovala „klasickým“ způsobem a neviděla v něm jen materiál pro datování, ale snažila se za ním vidět člověka a svým přístupem ukázala mladé generaci badatelů, jak je dnes potřeba přistupovat ke zpracování keramiky. Proto jednoznačně doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Nepoložila studentce žádné otázky, ale vyjádřila přání, aby se studentce povedlo její práci publikovat v co nejkratší době. Poděkovala studentce za skvěle odvedenou práci.

00:20 (11:08) Oponent doc. Mgr. Jaromír Krejčí, Ph.D. seznámil přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, v němž vyzdvihl vynikající zpracování tématu v rámci široce pojatého přístupu, použitou metodologii a práci jak s primárními, tak i sekundárními prameny a kritickému přístupu k nim. Text je podle jeho mínění napsaný jasně a věcně. Proto též doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položil studentce tyto otázky:

- 1.) Oponent se dotázal, zda studentka v kapitole 6 (*Case studies*) vycházela ze statistického rozboru.
- 2.) Oponentova druhá otázka směřovala k problematice dětských pohřbů.

00:22 (11:10) Studentka reagovala na otázky oponenta následovně:

- 1.) K prvnímu dotazu oponenta uvedla, že v tomto případě nebylo možné vycházet ze statistických informací, protože z většiny lokalit nejsou k dispozici. Například u ženských pohřbů nevíme, jestli je k nim publikovaná keramika jediná, co se našla, nebo jí bylo víc, jen není publikovaná, a také zda je keramika v pohřebních komorách primární nebo sekundární (jako tomu bylo v hrobce Duaptaha, v níž se keramika ze šachty dostala do pohřební komory). Dochází proto často ke zkreslování závěrů. Pro statistické údaje je nutné mít primární data. Studentka vyjádřila zájem věnovat se této problematice v budoucnu.
- 2.) V souvislosti s dětskými pohřby studentka poukázala na ještě komplikovanější situaci než u ženských pohřbů, a to z důvodu jejich nedostatku a faktu, že se v nich nevyskytuje téměř žádná keramika. Mnoho dětských pohřbů máme doloženo pro 4. tisíciletí (nakkádskou kulturu) a je možné je mezi sebou srovnat. Pro období Staré říše je situace zcela odlišná. V Abúsíru je situace velice specifická. V komplexu princezny byl objeven jen jediný dětský hrob, přibližně 10-12-letého chlapce (sama autorka polemizuje, zde je možné mluvit o něm jako o pohřbu dítěte, protože šlo o věk, kdy se chlapci v některých kulturách už běžně žení). Pohřby úplně malých dětí jsou velice zřídka. (Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. poznamenává, že je problematické je archeologicky zachytit, neboť byly ukládané na povrchu nebo pod podlahy a ne v šachtách a komorách).

00:29 (11:17) Předseda komise zahájil diskusi.

V následné diskusi vystoupil:

- 1.) Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. položila otázku týkající se hrobky Kajemceneneta, která byla, jako hrobka nižšího úředníka, odlišná od komplexu princezny Šeretnebej, jejíž keramický soubor byl výjimečný. Studentka potvrdila jeho výjimečnost a dodala, že něco podobné předtím znala jen z jiných lokalit (kupříkladu Sakkára západ). Důležitost vidí hlavně v tom, že nešlo jen o

keramiku z doby 5. dynastie a bylo možné sledovat její vývoj v době 5. a 6. dynastie, který nastolil mnoho zajímavých otázek.

- 2.) Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. se zeptala na rozdíl keramiky mezi hrobkami Šeretnebtaj a Nefera na jedné straně a hrobky Daupthaha na straně druhé.

Studentka vyzdvihla fakt, že v hrobce Duaptaha byla objevena keramika, se kterou se do té doby v pohřebních komplexech neseťkala, která má analogie jenom ve středním Egyptě, což je zvláštní a nastoluje otázku, jestli Duaptah nepocházel z této oblasti. Je však potřeba věnovat se této otázce podrobněji v budoucnu. Studentka zároveň poukázala na fakt, že výzkum v oblasti keramiky je v současnosti tak rychlý, že dnes prezentované závěry můžou být za několik let interpretovány zcela odlišně a s postupem výzkumu je potřeba je neustále přehodnocovat. Závěrem uvedla, že mezi dotazovanými hrobkami existují rozdíly v datování, typologii i morfologii.

- 3.) Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. dále zajímal rozdíl mezi keramikou z komplexu princezny Šeretnebtaj a z hrobek princezen v severním Abúsíru.

Studentka uvádí, že v severním Abúsíru je keramika výrazně odlišná. Máme zde skutečně velké a masivní nádoby vyrobené z materiálu, který autorka označuje jako „smíšená hlína“. Tyto nádoby nemají žádné analogie v jižní části Abúsíru. Stejně tak, nádoby z jižního Abúsíru se nevyskytují v hrobkách na severu. I když jinak (kromě keramiky) jsou pohřební depozity v šachtách princezen velice podobné na severu i na jihu, což autorka spojuje spíš se sociálním statutem.

Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. se následně ještě dotázala, zda mohly princezny využívat práci stejné keramické dílny.

Studentka poukázala na nedostatek nákresů nálezů, které by jí umožnily bližší typologické určení nádob. A i když část výplně s keramikou nad hrobkou fyzicky existuje *in situ*, bez revizního výzkumu není šance vidět je na vlastní oči. Zdůrazňuje však důležitost jejich dalšího zkoumání.

- 4.) Prof. Dr. Miroslav Verner, DrSc. se dotázal, jakým způsobem fungovaly hrncířské dílny, které byly součástí každého pyramidového komplexu, v průběhu udržování zádušního kultu, který mohl probíhat poměrně dlouhou dobu. Jestli s postupnou redukcí zádušních kultů docházelo také k redukci počtu hrncířských dílen, a ty pak sloužily více komplexům najednou.

V průběhu svého výzkumu studentka zatím nemohla potvrdit, zda existovala jedna dílna produkující keramiku pro více komplexů. Zdá se, že se obvykle jednalo o specifickou zakázku pro konkrétní hrobku (jako příklad uvádí hrobku Neferinpua). Keramika v zádušních komplexech je zvláštní, protože se v soupisech jejich inventářů keramika téměř nevyskytuje, i když by se zde měly nacházet tisíce kusů keramiky. Zmiňované je zde jenom červené zboží. Tento problém je však potřeba prozkoumat hlouběji. Jak se zdá, keramika byla produkována na místě, v dílnách, o kterých zatím víme jen málo, kvůli nedostatečnému archeologickému zkoumání (jako např. o dílně u Chentkaus).

Prof. Dr. Miroslav Verner, DrSc. potvrdil, že měl na mysli dílnu související s hrobkou Chentkaus v severním Abúsíru, která zde vznikla až později, když už byl její kult v úpadku a nevíme, pro jaký široký okruh pracovala. Zmínil též, že za jižní zdi jejího komplexu je mnoho odpadní keramiky, kterou by bylo potřeba prozkoumat.

Studentka uvedla, že v oblasti pravděpodobně fungovalo více dílen, jen ještě nebyly archeologicky doloženy. Poukázala též na důležitost srovnání keramiky z hrobových kontextů a keramiky ze sídlišť.

- 5.) Prof. Dr. Miroslav Verner, DrSc. se zeptal na souvislost dílny Chentkaus s hrnčířem (nebo dílnou), který je zmiňován v abúsírských papyrech.

Studentka uvedla, že existuje nepoměr v tom, kolik máme dochovaných pivních džbánů, ty však nekorespondují s faktem, že do hrobky by měl být přinesen 1 džbán denně, protože tak by připadalo víc než 700 džbánů za dva roky na osobu. Jako pravděpodobnější se jí zdá, že džbány byly do hrodek přinášeny spíš o svátcích nebo 1 džbán pro celý komplex a domnívá se, že existovalo jedno hlavní místo kultu pro celý větší komplex hrodek.

- 6.) Oponent doc. Mgr. Jaromír Krejčí, Ph.D. zareagoval na poznámku prof. Vernera související s důležitostí budoucího výzkumu prostoru jižně od hrobky Chentkaus, jenž by mohl pomoci k lepšímu pochopení fungování pohřebiště jako celku. Zároveň vznesl dotaz, jestli je možné porovnat keramiku z mastaby Werkaurea (a celkově nálezů z Nachtsareova pohřebiště) s keramikou z jižního Abúsíru.

Studentka jako příklad hlavních rozdílů uvedla miniatury. V komplexu Šeretnebtj bylo objeveno veliké množství ručně vyrobených miniatur (u některých pohřbů dokonce víc než 1:1 s miniaturami točenými na kruhu), i když se jedná o hrobku princezny, v níž by

bylo možné očekávat spíš jemnou keramiku. Autorka práce uvádí, že se s podobnými hrubšími, ručně vyráběnými nádobkami doposud nesešla ani v odborné literatuře, pravděpodobně z důvodu nezájmu o jejich publikování. Na severu máme doloženo několik tisíc miniatur, které byly po každém provedeném rituálu jednoduše vyhozeny a taky fragmenty specifického typu větších listrovaných miniatur, které na severu převažují, a s nimiž patrně souvisel status pohřbených osob, které patřily do královské rodiny. Mastaba Werkaurea byla specifická hlavně v tom, že zde byl objeven tzv. balzamovací depozit, co autorka považuje za největší rozdíl od komplexu na jihu. Zároveň zde však není dochováno nic z pohřební výbavy, takže není možné hrobku Werkaurea porovnat s komplexem Šeretnebej, i když z obou pochází množství miniatur. Na závěr uvádí, že zádušní kult v obou hrobkách byl zaměřen na rozdílné věci. V jižním komplexu se soustřeďoval víc na pivní džbány donášené na místa kultu, na severu spíš na miniatury točené na kruhu a jejich větší luxusní varianty.

Doc. PhDr. Hana Vymazalová, Ph.D. dodala, že by bylo zajímavé porovnat je taky s miniaturami ze Sahureova zádušního komplexu, které nebyly nikdy nepublikované.

Studentka na závěr zdůraznila výbornou spolupráci keramologů pro období Staré říše a vyjádřila potřebu vytvoření typologie nádob pro celý Egypt. Ta však nemůže být vytvořena jednotlivcem a musí být založena na vzájemné široké spolupráci.

00:48 (11:36) Předseda komise ukončil samotnou obhajobu, poděkoval studentce za vyčerpávající odpovědi na vznesené dotazy a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

00:53 (11: 39) Předseda komise seznámil studentku a přítomné s výsledkem obhajoby: Obhajoba disertační práce byla klasifikována stupněm „prospěla“.

Zapisovatel: Alexandra Pastoreková